

FEUERBACH ÜZERİNE TEZLER²⁰

KARL MARX

1

Şimdiye kadarki tüm materyalizmin -Feuerbach'inki dahil- başlıca kusuru, nesnenin [*Gegenstand*], gerçekliğin, duyumluluğun [*Sinnlichkeit*], *duyumsal insan faaliyeti, pratik* [*Praxis*] olarak değil, öznel olarak değil; yalnızca *nesne* [*Objekt*] ya da *sezgi* [*Anschauung*] biçiminde kavranmasıdır. Etkin yönün, materyalizmin tersine, idealizm tarafından -ama yalnızca soyut olarak, çünkü idealizm gerçek, duyumsal faaliyeti bu biçimiyle doğal olarak tanımaz- geliştirilmiş olmasının nedeni budur. Feuerbach, duyumsal nesnelere, düşünsel nesnelere [*Gedankenobjecte*] gerçekten ayrı nesnelere ister; ama insan faaliyetinin kendisini nesnel faaliyet olarak kavramaz. Bunun içindir ki, *Hıristiyanlığın Özü*'nde, yalnızca teorik tutum, hakiki insan tutumu olarak görülür, pratik ise ancak iğrenç yahudice görünümüyle kavranır ve sabitleştirilir. O nedenle de, "devrimci", "pratik-eleştirel" faaliyetin önemini anlamaz.

Nesnel hakikatin insan düşüncesine atfedilip atfedilemeyeceği sorunu, bir teori sorunu değil, *pratik* bir sorundur. İnsan, hakikati, yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya aitliğini [*Disseitigkeit*] pratikte kanıtlamalıdır. Pratikten yalıtılmış bir düşüncenin gerçekliği ya da gerçeksizliği konusundaki tartışma, tamamıyla *skolastik* bir sorundur.

İnsanların koşulların ve eğitimin ürünü oldukları, dolayısıyla değişik insanların başka koşulların ve farklı eğitimin ürünü oldukları biçimindeki materyalist öğretisi, koşulların insanların kendileri tarafından değiştirildiğini ve eğiticinin kendisinin de eğitilmesi gerektiğini unuttur. O nedenle, toplumu, biri diğerinin üstünde yer alacak biçimde, iki kısma ayırmak zorunluluğuyla karşı karşıya gelir. (Örneğin Robert Owen'da.)

Koşulların değişmesi ile insanın faaliyetinin değişmesinin örtüşmesi, ancak *altüst edici pratik* biçiminde kavranıp ussal olarak anlaşılabilir.

Feuerbach, dinsel kendine-yabancılaşma olgusundan, dünyanın biri dinsel, tasarlanmış dünya, ötekisi gerçek dünya olmak üzere ikileşmesi olgusundan hareket eder. Onun uğraşı, dinsel dünyayı, cismani temeline oturtmaktan ibarettir. Ama bu uğraşı sonuca ulaştırdığında, yapılması gereken esas işin hâlâ elatılmayı beklemekte olduğunu görmez. Cismani temelin kendi kendinden koparak, özerk bir krallık gibi, bulutlara yerleşmesi olgusu, ancak bu cismani temelin içsel çekişmesi ve iç çelişkisiyle açıklanabilir. Öyleyse bu da, ilkin kendi çelişkisi içinde anlaşılmalı ve ardından da bu çelişkinin kaldırılmasıyla pratik içinde devrimcileştirilmelidir. Demek ki, örneğin, dünyevi ailenin, kutsal ailenin gizi olduğu bir kez keşfedilince, bu

kez de bu birincisinin teorik olarak eleştirilmesi ve pratik olarak altüst edilmesi gerekir.

5

Soyut düşünceyle tatmin olmayan Feuerbach, *duyumsal sezgiye* başvurur; ama duyumluluğu, duyumsal-insanın pratik faaliyeti olarak kavramaz.

6

Feuerbach, dinsel özü, *insan* özüne indirger. Ama insan özü, tek tek her bireyin doğasında bulunan bir soyutlama değildir. Bu öz aslında, toplumsal ilişkiler bütünüdür.

Gerçek özün eleştirisine girmeyen Feuerbach, dolayısıyla:

1. tarihsel akıştan koparak, dinsel duyguyu kendi içinde sabitleştirmek ve soyut *-yalıtılmış-* bir insan bireyini öncüllestirmek;

2. o nedenle, bu özü, olsa olsa, “tür” olarak, birçok bireyi salt *doğal* biçimde birbirine bağlayan içsel, dilsiz genellik olarak kavramak zorunda kalır.

7

İşte bu nedenledir ki, Feuerbach, “dinsel duygu”nun kendisinin bir *toplumsal ürün* olduğunu ve tahlil ettiği soyut bireyin belirli bir toplumsal biçime ait olduğunu görmez.

8

Toplumsal yaşam, özünde pratiktir. Teoriyi gizemciliğe saptıran bütün giz’ler, ussal çözümlerini, insan pratiğinde ve bu pratiğin kavranmasında bulur.

9

Sezgisel materyalizmin, yani duyumluluğu pratik faaliyet

olarak kavramayan materyalizmin vardığı en üst nokta, tek tek bireylerin “sivil toplum” içindeki sezgisidir.

10

Eski materyalizmin bakış açısı, “sivil” toplumdur; yeni materyalizmin bakış açısı ise, insan toplumu, ya da toplumsallaşmış insanlıktır.

11

Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde *yorumladılar*, oysa sorun onu değiştirmektir.

1845 ilkyazında Marx tarafından yazılmıştır.
Özgün basımı Engels tarafından 1888’de, kendi yazdığı *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*’nun ayrı basımının Ek’inde yayınlanmıştır.